

ԺԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՔ

Տնօրէնութեան ստորագրութիւնն
է զ. Վ. ՊԱՐՆԱՍԵԱՆ
Հանգիստի վերաբերեալ նամակ կամ գը-
րութիւնն Տնօրէնին պիտի ուղղուի իմաստ
Լէի խան Կ. 15
Հրատարակի ամէն ամսոյ 1ին 11ին և 21ին
Տարեկան գինն է 50 դուրուշ:
Ծանուցման ստղին 4 ղշ:
Դուրս երթալը քաղկերէրուն ծախքը
առնողին վրայ է:

ԴՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՔ

ԻԶՄԻՐ Սիննաքիւնի Յարութիւնն աղա-
ՆԻԿՈՍԻՒԻԼ Մուրատեան Պ. Տ. աղա
ՊԱՐՏԻԶԱԿ Մինասեան Թորոս աղա
ՀԱԼԷՊ Քիւրքճեանի Յովհաննէս աղա
ԿԱՐԻՆ Մարտիրոսեան Պետրոս աղա
ԿԱՐԱԳԻՐ Մամասեան Ճիշմա աղա
ԵԳԻՊՏՈՍ Կարապետ. Պողոս էփէնտի
ՏՐԷՊԻԶՕՆ Մուրատ. Երզուարդ աղա
ՔԵՐԷԱՍՕՆ Մազմանեան Դ. Խ աղա

Ս Է Ր

Տ Ա Ս Ն Օ Ր Ե Ա Յ Հ Ա Ն Գ Է Ս

ՈՒՍՄԱՆՅ. ԲԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳԵՂԵՅԻԿ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆՅ

ԱՍԻՈՅ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

ՈՒՍՄԱՆՅ ԸՐԱԾ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Շարունակութիւն Տես թիւ 2, 4 և 5

Վրանաբնակ Քիւրկիւնները միայն անկախութեան ոգին
պահէցին, և Սարախանի յաջորդ Խիւճի Տրամանատարու-
թեամբը, Ռուսաց նաւատորմի զինեւոր զէմ ամբարտաւ մը
բարձրացուցին: Ասիկէ արեւմուտէ տպաւորեալ մը սկսաւ,
որուն մէջ Քուլմիսքոյի գնդապետը նշանաւոր հանգիստ-
ցաւ իւր անգլիականներով: Անիկա 1856 ին հոլիւններու
ամբողջ ցեղեր ջարդեց, իրենց կիներովն ու զաւակներովն,
և պատերազմի մէջ բռնուած գերիները կենդանոյն թաղ-
ուեցան: Այս ճակատամարտին մէջ հարստանալով Քուլ-
միսքոյի 90,000 դուրս արջաւ բերաւ Օրէնպուրի զոր Քիւր-
կիւններէն յափշտակած էր: Խիւճի գէնքը վար չ'ըրաւ:
Ծերունին ձան Հօճա, որ Ռուսերն ազատելու համար սը-
խալած էր, երբոր անոնք զառաջինն յանգնեցան անապա-
տին մէջ ոտք կոխելու, իր սխալանքը ճանչնալով ապստամ-
բաց կողմն անցաւ, և Քարալայի բերդին վրայ յարձակե-
ցաւ, բայց Թինիսկօֆ զօրապետը զինքը ետ դարցուց կար-
գաւորեալ ճակատամարտի մը մէջ: ձան Հօճա ինկաւ, և իր
ընկերներն ալ իրենց երկը: ցուց բաղդին մասնակից եղան,
զորս Քուլմիսքոյի բնաջինջ ըրած էր: Բայց ասիկա մինակ
գրուագ (Լէֆէյ) մ'էր, և պատերազմն առաջընէն ա-
ռաւել կատաղի ու անգութ կերպով շարունակուեցաւ: Քիւր-
կիւններուն յամառութեան որով յաղթահարելու անկարող,
Ռուսներն սկսան ոսկիով նուաճել, և իրենց թշնամիները
կաշառակուր ընելով անոնց ցասումն ամրեցին: Նոյն իսկ Խ-
սիւճի չ'կրցաւ այս հրապուրանաց դիմակալել, և իր հպա-
տակութեանը դառնալով 1858ին իրեն մատուցուած հաշ-
տութիւնն ընդունեց:

Գործունէայ ՚ի Տաճկաստան, խորաբէտ ՚ի Պարսկաստան,
Ռուսիա մասնաւորապէս բարեբաղդ գտնուեցաւ կեդրոնա-
կան Ասիոյ մէջ: Իր զօրութեան խարխիւր հոն ինչպէս
կանգնելը կը տեսնուի, խորամանկութիւն՝ դաւաճանութիւն՝
կաշառ՝ բռնութիւն՝ և անգլիական, ամենեւին բան մը պա-
կաս չ'թողաւ: Իւր նպատակին հասնելու համար ամէն մի-
ջոյ գործածեց, ամեն մէկ քայլով մեծագոյն զօրութեան
մ'ենելով, և ո'չ երբեք իւր փառասէր առաջադրութիւննե-
րէն կասելով, որոնք պիտի անհրաժեշտ յաջողին, եթէ Եւ-
րոպա չ'փութայ ատենով անոնց առջին առնելու:

Նիկողայոս հրամայեց 1850 ին բոլոր իր գաւառական
կուսակալներուն, որ իր գահն ելնելէն ՚ի վեր ձեռք բե-
րած երկիրներուն աշխարհագիրն իրեն մատուցանեն: Օ-
րէնպուրի կառավարիչը տեղեկագիր մ'ուղարկելով պա-
տասխանեց որ Տէրութիւնը, 25 տարուան մէջ, Պրանսայի,
Սպանիոյ և Բորթուկալի տարածութեան չափ երկիր առած
էր: Վերոգրեալ պատմութիւնները ցոյցիւտան որ Ռուսիա
1850 էն մինչև 1862, հաւասարապէս յաջող գտնուեցաւ,
վասն զի միայն Աքմէշխի առնուելով իւր իշխանութիւնը

300 միլիոն երկայնութիւն և 120 լայնութիւն ունեցող երկրի
մը վրայ տարածուեցաւ: Ասիկէ ետքը Պոխարա և Քոխան
աւաններն ալ պարզապէս Ժամանակի կարօտ խնդիր մ'եղաւ,
և արդէն մեծ պատգաստութիւններ կը տեսնուին: Ուստի
1848ին Ռուսիա բանի մը շոգենաւներ իջեցուց Սրալի ծովին
մէջ, և այս նաւախումբին պիտի միանան նաև Անգլիա զը-
նուած երկու հատ երկաթապատ նաւերը: Բայց ասիկէ ալ ա-
ւելին 1862ին Ս. Բէթերսպուրի մէջ կազմուած ընկերու-
թիւնն է որն որ կառավարութեան պաշտպանութեամբ Սիւր-
— Տարիա գետը նաւարկելի պիտի ընէ: Ասիկա, ինչպէս
Ռուսը իրենք ալ կը խոստովանին, «Ան ծովը ընկերութեան»
մէկ նմանութիւնն է: Քուլմիսքոյ զօրապետը այս ընկերութեան
վերատեսուց ընտրուած է, և կասպից ծովուն և Արալ լճին
վրայ եղած Քուլմիսքոյ նաւահանգստին մէջ հազորդակցու-
թիւն հաստատելու համար, երկաթուղի մը շինելու առա-
ջարկութիւն կայ: Այս ձեռնարկութիւնը սոսկ ռազմադի-
տական է և զօրքեր փոխադրելու համար սահմանուած:

(Մնացածն սուրբ անգամ:)

ԺՕՐԺ ԲԵՐՈ. Յիշատակք ուղեւորութեան ՚ի փոքրն Ասիա:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՅՕԴՈՒԼԸ

Առաջին յօդուածոյն մէջ Պ. Ժ. Բէրցի հետ Պոլիսէն
մեկնեցանք, արդ երթանք հիմա փոքր Ասիոյ քաղաքները
աչքէ անցնենք եւ նայինք թէ ինչ վիճակի մէջ են, և ինչ
գիտողութիւններ կ'ընէ անոնց վրայ Պրանսայի ճանապարհ-
հորդ մը: Ծոգենաւ Պրօպանտիս (Մարմարա) ծովուն վը-
րայէն հեղիկ կը բալէ, և Ասիոյ գեղածիժաղ ափունքը Ա-
ւետեաց երկիր մը կը խոստանայ: Ահա Նիկոմիդիա, իր
գեղեցիկ ծովախորշին մէջ, իր բարձր բլուրներու վրայ շար-
ուած և ծառազարդ ձորերով իրարմէ զատուած տուներով:
Այս տեղէն կ'սկսի ուղեւորութիւնը. այս տեղէն կ'սկսինա-
ւել բնիկ ասիական սովորութիւնները, առանց խառնուրդի,
առանց կէս եւրոպական ձևերու, և առանց փոփոխութեան:
Հետեւեալ օրը եւրոպացի ճանապարհորդը, ո'չ ևս երկաթուղի
պիտի նստին, այլ ջորի, ո'չ ևս զարդարուն պանդոններ պի-
տի իջնան, այլ գիւղական խրճիթներ, ո'չ ևս փափուկ ան-
կողին պիտի ունենան, այլ իրենց ճամբու մահիճները —
Ասիացի ճանապարհորդ մը շատ անգամ ասոնք ալ չ'ունի:
Այս ճղճիմ'նկարագրութիւնները թողունք, վասն զի աւելի
ծանր ուշադրութեան կ'ենտեր պիտի հանդիպին մեզի: Կէմ-
լէվի մէջ ծերունի դերձակ մը կը տեսնենք որ Սուլթան Սէ-
լիմի Ժամանակները կը փնտռէ, երբ Տաճկաց պէյերն ու
փաշաները, Հայոց սեղանաւորները, և Յունաց վաճառա-
կանները, ճոխ մուշտակներ կը հագնին: և արհեստաւորը
աղէկ վաստակ կ'ընեն եղեր անոնց երեսէն: Այսօր անոնց
բոլորը վերցած են, և Ասիացի արհեստաւորաց գրպանը
մոնետիք ստակներուն բոլորը Եւրոպա կ'երթայ: Պրոսպայի
մէջ հին արհեստանոցները քոցուած են, վասն զի հոնկէ

եղած միտաբանական ապրանքները Եւրոպայի առեւելի աղէկ և արժան գնով կը հայթայթէ մեզ :

«Ա.Լ. Արեւելք իրեն համար արհեստ չ'ունի, կ'ըսէ Պ. Ժ. Բէրո, և թէ որ մեք մէկէն ՚ի մէկ ապրանք ուղարկեալը դադրեցնենք, էֆէնտինները ու հանրամենները թղենույ տներէնքէ զատ ուրիշ բան չ'ալիտի ունենան որ ծածկուին : Ի՞նչ ֆնացեր է հիմայ, Սիւրիոյ ամէն կողմէրէն կարաւաններն ալ Պրուսիայ չ'են դար, և հին արուեստանոցներուն տեղը ֆիլաթիւրի գործարաններ կանգնուած են, որոց մէջ բազմաթիւ յոյն, հայ և մինչև անգամ տաճիկ կիներ կը բանին : Վաստակին հրապոյրը քողը անդին նետել տուերէ, և մաստի նախապաշարմունք մը վար դնելով, գոնէ իրենց ձեռքին աշխատութեամբը պատուաւոր կերպով ապրուստ մը գտնելու կարող կ'ըլլան :

Այս գործարաններուն մեծ մասը Հայոց և Եւրոպացոց ձեռքն է, գործաւորներուն մէջէն Յոյները ժիր և բան հասկըցող են բայց վերատեսչութիւն ընելու համար Հայերը նախամեծար են : Յունաց ժողովիւնն ու փառասիրութիւնը գովելի է, զի ասով առեւել յառաջ կրնան ելլալ :

«Երբեք Յոյն մը չ'տեսայ, կ'ըսէ Պ. Ժ. Բէրո, որ վրեժակէն դո՛՛՛՛ ըլլայ, այս բնական գոռոզութիւնը, շատ անգամ Յունաց վրայ լիբը և սրտմտեցուցիչ կերպարանք մը նկատուի, բայց եւ այնպէս ուրիշ ազգացքով տեսնուած թըմ որութեան նախամեծար է : Անհասկնալի ինչպէս նաեւ ժողովուրդներու համար ալ, ամէն բանի դէմբա համբերաւոր ըլլալն ու իր վիճակէն բարձրագոյն վիճակի մը չ'բաղձալը թշուառութիւն մ'է : »

Յունաց և հայոց մէջ եղած տարբերութիւնը Պ. Ժ. Բէրո Պանագրմա գտնուած ատենը, բժշկական դպրոցէն ելլած երկու բժիշկներու վրայ կը նկարագրէ, որոց հետ բաւական տեսութիւն բրած կ'երևայ, վասն զի իր գրածներուն մէջ ըիջ շատ ճշտութիւն կը գտնենք : Այս երիտասարդ բժիշկներուն մէջը Յոյն է և միւսը Հայ, զոր առաջինէն նախամեծար կը համարի : Յոյնը կարելի է առել խելք ունի, բայց կամակոր սրիկայ մ'է, օղի խմէ, և կ'ամ Յոյնի եպիսկոպոս կ'ամ Տաճիկի փաշա մ'ըլլալ կ'ուզէ : — Փարսնթագի զի մէջ ըսենք որ Պ. Ժ. Բէրո այս երկու արժանաւորութեանց ալ շատ մտերմութիւն ցոյց չ'տար, և Յունաց բարձրաստիճան կղերին ազատ, խստասիրտ և անգութ բարքն աւարդելով կ'ըսէ թէ հոյուրի ուրիշ յատկութիւն չ'ունին, բայց թէ հօտը խուզելու ճարպիկութիւնը, այնպէս որ միւսներուն պէս բուրդին հետ շատ անգամ մորթն ալ կը դերծեն : —

Իսկ Հայ բժիշկն ընդհակառակն բազմաբարոյ, պարզ և նրբամիտ է (տու, նախք և ֆէն), և ըիջ մը ֆրանսերէն գիտնալուն, Հայոց պատմութեան քանի մը գլխաւոր դէպքերէն մեր ուսումնական ճանապարհորդաց կը պատմէ : Ահա այս առթիւ Պ. Ժ. Բէրոյի Հայոց վրայ ըրած գիտողութիւնները, կամ դատողութիւնները, ինչպէս որ կ'ուզես անանկ հասկնալ :

«Ամէն անգամ երբ Հայոց հետ կը խօսիմք, կ'ըսէ, կ'զգանք որ իրենք իրենց վրայ վատահոգութիւն չ'ունին, և այն փառասէր ցանկութիւններն ու յոյսերը որոնք Յունական ցեղին զօրութիւն կ'ազդեն, իրենց վրայ չ'են գտնուիր : Իբրեւ ազգ իրենց բնիկ ապագային վրայ չ'են հաւատար : Մեծ Տերութիւններէն և ո՛չ մէկը զիրենք կը պաշտպանէ կամ համակրութիւն կը ցուցնէ : Արեւմուտք գրեթէ զանոնք չ'ճանչար : Սղէքսանդրիայէն մինչև Մոսկուա, Հընդուկաստանէն մինչև Հունգարիա Հայերը ցրուած են, իրենց ձեռքիլը Պարսից, Տաճիկաց և Ռուսաց մէջ բաժնուած է, և իրենք ալ կրօնական հերձուածներով պառակտեալ են : Բարեբաղդաբար Հռովմէական և Լատինական Հայոց մէջ եղած առաջնական սաստիկ ատելութիւնն անհետ եղած է : Ամօթ կուգայ մեզ, կ'ըսէր Պ. Նազարէթ (հայ բժիշկը), երբ կը մտածենք թէ 1829ին մեր Հռովմէական եղբայրները կ'եսարիա արքայի տուինք : Բայց ՚ի առանձին դպրոցներէն, կրօնականութեամբ մէջ խառն ուսումնարաններ ալ կան : Երկու երկու դաւանութեան եղբայր մանկունք իրարու կը

հանգստանալ : Կրթութիւնը Հայոց մէջ շատ տարածուած չ'է տակաւին, շատ տեղեր նոյն իսկ իրենց ազգային լեզուն ալ կորուսած են, և ուրիշ կերպով չ'են տարբերիր տաճիկներէն, որոց սովորութիւններն առած են և իրենք, բայց թէ իրօնքով : Սահայն հիմայ Պանտրմայի մէջ միայն նախակրթական դպրոց մ'ունին, ուր Հայերէն աշխարհաբանութեան օրինակներն անգամ չ'են սովորեցնէր, որովհետեւ բազմին Հայ հասարակութիւնը, թէպէտ բոլորովին Լատինական, բայց իրարու սաստիկ ներհակ երկու մաս բաժնուած է, և բաւական է որ մէկ մասն աղէկ վարժապետ մը ձեռնըլու փափաքի որպէս զի միւսն մերժէ : »

Պ. Ժ. Բէրոյի ուղեւորութեան ուրիշ մասերէն ալ հասկըցեր էինք, իրեն խորին քաղաքագետ կամ հետաքննի փիլիսոփայ մը չ'ըլլալը, քանզի իրաց կեղեկէն ՚ի զատ ուրիշ բան չ'գտնէր, և սարգապէս խօսելով իր գրքին պարունակութիւնը ինչպէս որ ինքն ալ անուանած է զայն, ուղեւորի մը յիշատակներն են միայն : Ուստի մեք ալ իրմէ փիլիսոփայական դիտողութիւններ չ'ենք պահանջեր, որով ծանր և հմուտ ճանապարհորդ մը իր գրածները կը պերճացնէ : Պ. Ժ. Բէրո փարիզական թէթեուութեամբ կը քննէ ընկերութեան մը, ազգի մը՝ տէրութեան մը դրութիւնը, ներկայի և ապագայի, և մասնաւոր դէպքերէն ընդհանուր հետեւութիւններ կը հանէ զորս անհնար է իբրեւ իրութիւն ընդունիլ : Հայոց ազգէն մէկ անհատի մը հետ քանի մը խօսակցութիւններ ընելով, կը կարծէ թէ բոլոր ազգն ալ ճանչցած է, և անոր համեմատ կը դատէ : Դանապարհորդութեան մէջ գրեթէ իւր և ընկերացը գլխուն եկած դէպքերէն ՚ի զատ ուրիշ բան չ'առնուիր : Թէպէտ իր փարիզացի ընթերցողները կը զուարճացնէ, բայց Արեւելեան երկիրներուն ներքին դրութեանը վրայ անսխալ գաղափար մը չ'տար : Թէթեուութիւնը այն աստիճանի կը հասնի, որ աշխատութիւն յանձն չ'առնենային իսկ հասկնալու թէ Հռովմէական չ'եղող հայերը Պրիզորեան կամ Լուսաւորչական կ'անուանին օտարազգիներու քով, և ո՛չ թէ հերթաւոր (չիլմաթիթ), որուն փոխարէն մեք Լատինական բառը գործածեցինք, ընթերցողը կը հասկնան ինչու համար : Չենք գիտեր թէ Հռովմայ եկեղեցին շատ սիրելուն համար արդեօք Պ. Ժ. Բէրո Լուսաւորչականները հերթաւոր տիտղոսով պատուել ուղածէ, բայց Հռովմէականաց նկատմամբ նոյն հեգնութեամբ խօսիլը հետեւցնել կուտայ մեզ, թէ աւսիկա առեւել թէթեուութեան արդասիր է քան թէ կրօնամուտութեան : Եթէ աղէկ համոզուի կ'ուզես, կարդա՛ հետեւեալ տողերը որ Քիւթապահա, Հռովմէականաց եկեղեցւոյն մէջ տեսած պատարագին տպաւորութիւններն են : « Չայնաւոր մանկանց երգերը, կ'ըսէ, ըսողին ականջները չ'են բերկրեցունեն : Եւ անկէ առեւել անսխալ ձայն կ'ամ մընա միւսացող թէթ երեւակայել անհնար է : Ամեն մէկը կը ցած ինչպիսիք թէթէն ձայն մը կը հանէ, և ասիկա է բոլոր ժամերու գութիւնը : » Այս հաճելի նկարագրութեան վերջը զարմանալի չ'է յուրեմն որ ուրիշ տեղի մ'ալ Հայոց եկեղեցին մկրիթի կը նմանցնէ, որ վհետեւ մկրիթի պէս փոխաներ, ներկուած սիւներ և կանթեղներ կան : Պ. Ժ. Բէրո այս արուեստական պակասութիւնները գտնելէն յառաջ, աղէկ կ'ընէր որ մէկ մը յիշէր թէ Հայերը այնչափ տարիներէ ՚ի վեր նոյն իսկ իրենց վաստակը չ'են կըցած շատ անգամ իրենց զրպանք դնել, որպէս զի հիմա կարող ըլլային եւրոպական զարգելով եկեղեցիները զարդարել : Պարոյի մը մէջ սակաւ ինչ հասարակ կարգաւ և հաշուել կը սովորեցնեն եղեր, ենթադրելու է ասոր համար թէ միշտ նոյն վիճակին մէջ պիտի մնան : Չօրպա՞ծի ճիւղի-բիւղի հետ օղի խմելու ընկեր ըլլալուն համար արտօնութիւն կ'առնէ որ կրօնամուտ երկրի մը մէջ Հայոց եկեղեցին զանգակ ունենայ, Հայերն այսպէս Տաճիկաց կը շողորթեն և անոնցմէ կ'երկնչին, իրենց սովորութիւնները տաճիկական են, կիները տաճիկաց կիներուն պէս կը պահուին, և՛, և՛, այս բոլոր պակասութիւնները մեք ալ կը խոստովանինք, բայց կարելի է՞ այնպիսի երկիր մը ուր օրենք չ'ճանցող մարդիկ ամէն տեսակ բռնազրօտութիւններն անխիղճ կրնան ընել, մէկէն ՚իմէկ կիներուն երեսը

բանալ կամ ուրիշ անսովոր բաներ մտցնել : Փափաքելի էր որ Պ . Ժ . Բէրօ Պօլսոյ հայերուն վրայ ալ բանի մը տեղէն կուծիւններ տար , կամ լուսաւորչական հայերն աւելի մօտէն դիտէր , բայց դարձեալ կը կրկնէնք , իր գրքին մէջ ասկէ աւելի բան չգտանք , թէ եւ Արեւելքը առաւել արժանաւոր հետազոտութեան մը պէտք էր : Լենկիւրիի հայ Հռոմէականաց վրայ քիչ մ'աւելի մանրամասն խօսուած է , ուստի ասիկա ալ երրորդ յօդուածի մը թողլով , մեր վերջ նախնի գիտողութիւններն աւտենը կ'ընենք :

ԱՐՏՍԱՍՈՒՄ ԿՈՒՍԻՆ

Լա՛ց ո կուսիկ , զի արտասուք
Կուսին 'ի բեր են մարդըրիտ .
Լա՛ց ո կուսիկ , զի տրտմասուդ
Չքնաղ եւս են աչիւնք վրճիտ :
Ըզգիտիւմէջք սիրեմ ծաղիկ
Որ ի դաշտիկ կայ պատկառուկ
Եւ զայն գիշերց պճնէ ցօղիկ
Արտասր ըզգլուխն առնէ կախուկ :
Սիրեմ ըզչղա եւս լուսարփի
Որ 'ի նամէտ ծոցոյ ամպոյն
Ի ծով ծաւալ փայլըզ փայլի
Ոսկի հերաց ցլան հանդոյն :
Ձանմահ փախուկ սիրեմ Հրեշտակ
Որ ըզ գիւմօքն ածեալ թեւեր
Մատուք 'ի քնար տխրահնչակ
Լայ ըզ մարդկան լ'երկրի աւեր :
Լա՛ց ո կուսիկ . եւ գըթութիւն
Ոչ սրբէ զայն շիթս անուշիկ
Սյլ կայ յակճիւ եւ ըզմայլուն
Այնքան թէ լաւ եւս գեղեցիկ :
Լա՛ց ո կուսիկ . մինչեւ յերկնից
Իջցէ դալար երջանութիւն
Եւ սրբեացէ զայտերդ ամբիծ
Եւ ըզ գլխիկդ այն գրգասուն :
Թուխ աչերդդ տացէ համայր
Ձարտօսր անտի մերժեալ իսպառ
Եւ իբր 'իբոց անուշարոյր
Հալեալ ցնդին շիթք լուսալաւ :

ՀՐԱՆՏ

— Չենք կրնար մեր ուրախական ծափահարութիւնները զսպել , երբ կը տեսնենք որ մեր Հռովմէական աղգայնոց մէջ ալ կանոնաւոր վարչութեան մը գաղափարը , միաբերու մէջ օր քան զօր յառաջագիւծութիւն կ'ընէ : Ուստի կը փութանք ամբողջ հրատարակելու հետեւեալ աղբրագիրը , որ 'ի քանի մը պատուաւոր անձանց ստորագրութեամբն ուղղուած է առ Գեր . Հասունեան Նախագահը , եւ որուն վրայ բոլոր աղգայնոց ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք :

« Գերապայծառ Տէր .

« Երբ ժողովուրդ մը երկու բաժնուած , օրինաւոր իշխանութեան հետք ամենեւին չունենալով՝ ամեն կարծիք տարուբեր տատանին եւ ամեն կերք կ'ըլլեն կը բարձրանան կ'ողջեն զամենքը ամբողջ , Ձեզի կը մնայ Հովուիդ 'ի Քրիստոս խաղաղութեան եւ սիրոյ քարոզ ըլլալ՝ կերբերը հանգարտեցնել :

« Ձեր Տէրութիւնը արգէն փոխանակ բարոյականէն սկըսելու , նիւթակնէն սկսաւ եւ աղբրատոց կարեւորը հոգալու համար պէտք եղած ջանքերը բրաւ . եւ վերջապէս աւելին ալ ըրաւ , կարգի մը՝ կանոնի մը գնելով աղքատանոցը , որ թերեւս գայթակղութեան քար մը կրնայ համարուիլ աս ժողովրդեան մէջ երկու երեք տարիէ 'ի վեր :

« Մենք ուրախ աչօք կը տեսնենք աղքատը դարմանեալ ու ինամեալ եւ չենք կրնար չծափահարել անոնց որ անոր խեղճութեան հար ճարակ գտնելու կ'ըլլեն : Բայց չենք կըրնար անտարբեր աչօք տեսնել տարիներէ 'ի վեր աղգէն օ-

րինաւոր ընտրութեամբ դրուած պաշտօնեայնները՝ մեծամեծ մեծապատիւ եւ մէկ բառով հարուստ անձինք ունենք ինքնահրաւեր տնօրինեն , եւ Ձեր գահերեցութեամբը , որ այսպիսի ժողովներու կրնայ օրինաւորութեան կերպերանք տալ՝ բայց չկրնար օրինաւոր ընել : Սակեց զատ ինքնահրաւեր ժողովներ երբ աղգային ընդհանուր ժողովներու պաշտօնը վարեն եւ աղէկ ու արդար դործքեր ալ ընեն , մեզ այնպէս կը թուի թէ ժողովրդեան մը մտածող մասը , քանի մը օրւան կամ քանի մը տարուան բարեկարգութեանց վրայ կատարած երաւունք ունի . վասն զի աղգային իրաւանց դռնութեան վրայ հիմնեալ բարեկարգութիւնը , ուշ կանուխ կրնայ անկարգութեանց աղբիւր ըլլալ :

« Մենք , քանի որ Պատրիարքի մը ընտրութիւն չկայ , քանի որ աղգին համար նոր կանոնադրութիւն չկայ , չենք կրնար հաւատալ , թէ կայ աշխարհական իշխանութիւն մը որ ծանր տնօրէնութիւն մը ընէ : Աղքատին համար դրամ ժողովել եւ աղքատանոցի կառավարութիւն տնօրինել իրարմէ տարբեր բաներ են :

« Ձեր Սրբութեան յորդոր գրել եւ Ձեր աթոռին բարձրութեան բողոք վերցընել , մեր կարողութենէն վեր է : Բայց մեր հաւատքն այն է՝ եւ աղգին մէջ այնպէս համարմունք մը կայ Ձեր իմաստութեան եւ սրամտութեան վրայ , որ կարծենք 'ի Քրիստոս Չեղի յանձնեալ այս փոքր ժողովըրդեան մատուցը՝ որ ատելութիւնը եւ հին կերքերը իրարմէ կը հեռացնեն , Ձեր սիրոյ վարդապետութեամբ եւ օրինակաւ կրնան միանալ , կ'արձենք թէ ամբարտաւանութիւնը , ծնունդ արծաթի կամ գիտութեան Ձեր իմաստուն խօսքերէն սանձահարուի , կ'արձենք թէ փառասիրութիւնը , որ փտուն կ'իրքերու վրայ կ'ըմբռնէ , Ձեր եւ Ձեր աշակերտաց պաշտպանած ճշմարտութեան առջեւ կործանի , եւ այս ժողովուրդը որ աւելի լաւ կառավարութեան արժանի է՝ այս երկրին մէջ իր մտաւոր , դրամական եւ ուսումնական դիրքով Ձեզ կրնայ օրհնել երբ խաղաղութիւն եւ բարեկարգութիւն վայելէ Ձեր շնորհիւ :

Ձեր Սրբութեան

ամենախոնարհ ծառայք
(Ստորագրութիւնը :)

Հետեւեալ նամակը Բարեգործական ընկերութեան բաժանորդներուն մէկէն կ'ընդունինք :

Սրբոյ խմբագիր .

Կ . Պօլիս , 19 մայիս .

Երբ հրապարակական թերթ մը վատութիւն չհամարիր հասարակութեան առջեւ դիտցած կամ չդիտցած բանին վրայ ամբաստանել , այնպիսին , կրնանք ըսել , որ կամ շահ մը եւ կամ գաղտնի նպատակ մ'ունի : Ժամանակն ինչ շահ եւ ինչ գաղտնի նպատակ ունի , չենք գիտեր , այլ Բարեգործական ընկերութեան մտացածին հաշուեցուցակը դերէ տալով , անշուշտ աղէկ կ'ընէր , որ աղգին մէջ դանդաղ առաջին կարգի ընկերութիւն մը , իբրեւ քայքայեալ ներկայացնելու համար , վաւերական փաստերով ասպարէզ ելնէր , եւ ոչ թէ անտեսօք : Ի դուր իրական հաշիւներ փնտռեցինք , Ժամանակը երազներէ զատ ուրիշ բան չէր մատուցած իւր ընթերցողաց : Բայց Ժամանակը դիտնալու է — իր թերագրիչները քաջ գիտնալու են — որ ամբաստանութիւնն ազպայտց կը պահանջէ , եւ առանց անոր ոչ թէ միայն մեծ ընկերութեան մը , այլ եւ յետին անհատին ալ պատիւն անպատիւ չաղարտուիր : Ինչ Ժամանակն այլեւսն ոչինչ կը կարծէ ընկերութեան անդամները , որպէս զի իրենց հաշիւներն անգամ չգիտնան կամ չի կրնան գիտնալ , եւ այնքան կուրացեալ կը համարի զանոնք , որ իրենց վտաւհութիւնը բազմաթիւ իրենքու վրայ դնեն : Ասիկա ենթագրեւին անգամ յիմարութիւն կը կարծենք : Բարեգործական ընկերութիւնը , զոր Ժամանակն անպատիւաւ մեռած է կըսէ եւ թարգմտ կը համարձակի — անտարակոյս թաղման հանգէտներուն մէջ շատ գանուելուն հաճութեամբ — իրեն ծոցն այնպիսի անձինք կը պարունակէ , որք այսօր Աղգին ընտրեալոյն մասը կը կազմեն , եւ որոց չեն կրնար հաս-

նիլ աննշան խմբագրի մը առաւելեւս աննշան առարկութիւնները : Բայց ինչո՞ւ համար ընկերութիւնն անգործ կը կենայ , ի՞նչ է իր նպատակը , ո՞ւր է իր դրամագլուխը — ասիկայ անդամներն իրաւունք ունին Տնօրէն ժողովին հարցընելու , որն որ միայն իրենց գոհացուցիչ պատասխան կըրնայ տալ : Տնօրէն ժողովոյն տեղեկագիրը միայն կընայ զմեզ տրամադրել որ ընկերութիւնն ինչ գումարէն մէջ ըլլալը դատենք , ուրեմն ընդհանուր ժողովոյ անկ է , որ տեղեկագիրն իրեն ներկայանալուն , անոր վրայ հարկ եղած գիտողութիւններն ընէ , եւ եթէ հրատարակութիւնը պատշաճ դատուի , այն ատեն հասարակութիւնն ալ իւր կարծիքը յայտնէ : Այնպէս որ երկիրներուն մէջ այս կերպով գործ կը տեսնեն , դրամական խնդիրները թուանշաններով կը լուծուին , իսկ ընդունայն առարկութիւնները բարբաճանքէ զատ ուրիշ արժէք չունին : Գա՞նա՞նք տպագրական կանոն կը պահանջէր , է՛հ լաւ , եթէ մեք գրաքննիչ ըլլայինք , այս առթիւ առաջին ապարարութիւնը մեք պիտի մատակարարէինք իրենս :
Ընդունելէք ի՞նչ :

Բարեգործական ընկերութեան
Բաժնետիր Տ. :

ՏԱՍՆՈՐԵԱՅ ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆՔ

— Մեր անցեալ թուոյն մէջ անուցած յոյսը դժբաղդաբար ՚ի դերեւ ելաւ և ուրբաթ օրուան (15 Մայիս) ընդհանուր ժողովը նիստ չ'կրցաւ ընել , երեսփոխանաց մեծագոյն մասը ներկայ չ'գտնուելուն համար :

Ազգային երեսփոխանաց այս ծանր պարտազանցութիւնը ո՛չ թէ միայն դատապարտելի է , իբրեւ հակառակ ազգասիրական ոգւոյ , այլ և իբրեւ անարժան այն վստահութեանը զոր ընտրողը իրենց վրայ ունեցած են : Գործերու և զբաղմանց պատճառները , կարծենք չ'կրնար արդարացնել այն պիտի ընթացք մը , երբ կը տեսնենք որ շատ անգամ անձնական զուարճութեան համար բաւական ժամեր կը գտնուին , իսկ ազգային բարեկարգութեանը հսկելու համար տարին քանիցս անգամ ընդհանուր ժողով հաւաքուելու առթիւ քանի մ'օրեր չ'են զոհուիր : Երեսփոխանք հաւատարմէք որ ասիկա շատ պատիւ չ'երէր ձեզ , եթէ չ'փութաք ձեր պարտքը կատարելով , հասարակաց կարծիքը ձեր վրայ ապահովցնել :

— Զմիւռնիոյ Յունարէն Աճաւե՛ս լրագիրն այս բաղաքին Հայոց քաղաքակրթութեան մէջ ըրած յառաջադիմութիւնը գովելով , միւս հասարակութիւններն ալ անոնց օրինակին հետեւի կը յորդորէ : Արդէն հայ լրագիրներու մէջ կարգացած էինք որ Զմիւռնացիք , մարդասիրական եռանդեամբ բորբոքեալ , ընկերութիւն մը հաստատած էին աղքատ հիւանդաց դարման մատուցանելու համար : Արդ' ուրախ ենք որ Աճաւե՛ս լրագիրը կը ծանուցանէ թէ նոյն ընկերութիւնն իւր տարեկան հաշուեցուցակը հրատարակած է , որով կը տեսնուի թէ իւր նպատակին հասնելէն ՚ի զատ 40,000 զուրուշ ալ աւելցուցեր է :

Ընկերութեան բժիշկը Պ. Կալիկաս այս տարուան միջոցին 402 հիւանդի այցելութիւն ըրած է , որոց 377 հոգին բժշկուած , 17 բժշկուելու վրայ և միայն 8 մեռած են : Փափաքել է որ մայրաքաղաքիս և ուրիշ տեղերու Հայկազունք ալ Զմիւռնացւոց պէս ուրիշ ազգաց առջև նախանձելի օրինակ մը տային , այնպիսի հաստատուն ընկերութիւններ հիմնելով , որոց համար , ինչպէս ուրիշ առթիւ ըսած ենք , յաւատեւութիւնն ու կամքը միայն կը պակսին :

— Գարգանելի նեղուցին ամբողջութեանց և Եգիպտոսի փոխարքային ընծայած 1,000 հրացաններուն նման հրացաններ չ'ենել տալու համար ըլլալիք ծախքը Օգոստոսիառ ինքնական իւր անձնական քսակէն հատուցանելու հաւանութիւնը ծանուցուած էր : Այս անգամ Թէրէֆա՛նի Ահլալ լրագրին մէջ կը կարդանք որ Օգոստոսիառ ինքնական անցեալ ուրբաթ օր (մայիս 15) կայսերական զինարանին վերատեսուչ Ա. Հալիլ փաշային առաջին անգամ 10,000 քսակ (50,000 ոսկի) յանձնելու հրաման ըրած է :

— Այլրակի օրը (մայիս 17) Բարեգործական ընկերութեան Ընդհանուր ժողովը գումարուեցաւ ՚ի Բէրա , եւ ստացած տեղեկութիւններնուս նայելով , անդամներուն մեծագոյն մասը պատրաստ չ'գտնուելով , դարձեալ նիստ պիտի ընէ : Զգիտցուի թէ ինչ պատճառներէ ստիպեալ Տնօրէն ժողովը հրաժարական տուած է , այլ աւելորդ կը համարինք ըսել , որ ասիկա ընկերութեան խախտանքուն ամենեւին առիթ մը չ'կրնար համարուիլ : Վասն զի անոնց տեղը ուրիշները պիտի ընտրուին : Աւելորդ կը համարինք նմանապէս ենթադրութիւններ ընել թէ ինչ խոչնդոտներ այս Համադգային ընկերութիւնն արգիլեցին որ մինչեւ ցարդ գործի մը չ'սկսաւ : այլ մեղի մեծ գոհութիւն պատճառողն այն է՝ որ Ընկերութիւնն այսօր բաւական մեծագումար դրամագլուխ մ'ունի պատրաստ , ընդհանուր ազգին օգտակար նպատակներու գործածելու համար :

ԱՌՆԻՏՐԱԿԱՆ

Կոստանդնուպոլիս , 21 Մայիս :

Առեւտուրներուն մէջ նշանակութեան արժանի փոփոխութիւն մը չ'կայ : Մանչեսթրի հրապարակը հանդարտութեան ելած չ'է , եւ տարադադրութիւնը չ'են հաճիր գիններ վար իջցնել : Մարտ ամսոյ մէջ Կոստանդնուպոլսոյ նաւահանգիստը մտած ապրանքաց պաշտօնական ցուցակը կը հաստատէ որ փետրուարի ամեն 22 միլիոն աւելի ապրանք եկած է , վասն զի փետրուարի մէջ ներս մտած ապրանքը 39 միլիոն հաշիւ կ'ըլլայ իսկ մարտի մէջ մտածը 61 միլիոն : Գերմանիայէն եկած բրդեղէն տպրանքաց — այսինքն չուսալի , ֆէսի ի՞նչ արժէքը բարձրացած է :

Գրամական լուրերը գոհացուցիչ են եւ հաշտութեան նպատաւոր : Անգղիոյ եւ Ֆրանսայի պանքաներն իրենց դրամադեղը բարձրացնելէն յետոյ , դարձեալ իջեցուցին , առաջինը 8% , եւ երկրորդը 7% : Ամերիկացիները կատաղութեամբ պատերազմը կը շարունակեն եւ յետին հեռագրաւորները հիւսիսայնոց յաջողութիւնները կը ծանուցանեն , որոնք հարաւայնոց վրայ նոր յաղթութիւններ տարած են : Լոնտոնայի դեսպանաժողովին ինչ ելք ունենալը տակաւին չ'գիտցուիր : Օսմանեան քոնսոլտները քիչ տարբերութիւն ունեցան այս շաբթու , եւ յետին գինն էր 53% :

Սամաթիա եւ Իսկիւտար բնակող Ազգայինք 25 անգամէ բաղկացեալ Մասնաժողով մը կազմած են , Ազգային Սահմանադրութեան տարեգարծը մայիս 24 կիրակի օրը ըստ սովորութեան տօնելու :

Մասնաժողովը կիմացնէ որ Տոմալները միայն 600 հատ են , և կը ծախուին մինչեւ (23 մայիս) շաբաթ կէս օր : Մասնաժողովոյ հետեւեալ կեդրոնատեղիքը , ՚ի գին 30 զուրուշ : Իսկիւտար Եֆնի — Մահալէ Արամեան Ընկերութեան Զբօսարանը : Սամաթիա՝ Հայկական Ընկերութեան Զբօսարանը : Նաեւ Զուխաճի խանի դիմացը Ժամագործ Պ. Բարսեղի խանութը : Նուրի Օսմանիէի գուռը՝ Պ. Գեորգ Թ. հաֆճիի խանութը : Խալճըլար խանի գուռը Պ. Զանիլ Թ. հաֆճիի խանութը :

Շոգենաներէն մէկը , Ժամը 10ին Սամաթիայէն մեկնելով՝ պիտի հանդիպի Եֆնիգափու , Օրթագիւղ եւ անկէ ուղղակի Պէյքօզ պիտի երթայ . իսկ միւսը Ժամը 11ին կամուրջէն մեկնելով՝ պիտի հանդիպի Պէշիկթաշ , Խուզդունճուխ եւ անկէ պիտի երթայ ուղղակի Պէյքօզ : Իրիկուան Ժամը 9ին Հիւնքեար Իսկէլէսիէն մեկնելով՝ նոյն նաւամատոյցներ պիտի հանդիպին :

« Արշալոյս Հայաստանի եւ Միութիւն » անուններով երկու Ազգային երգեր յորինուած եւ բիանոյի համար նօթայի առնուած՝ ի Պ. Ռ. Փափագեանէ . կը ծախուի ամեն հայ գրավաճառաց քով գին 3 զուրուշ :

ՀԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ

Ա. ՃԵՎԱԶԻՐՃԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ , Ա. ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏՊԱՐԱՆ